

Εισαγωγή

Η μελέτη του διεθνούς εμπορίου και των διεθνών νομισματικών σχέσεων σηματοδότησε την απαρχή της σύγχρονης οικονομικής επιστήμης. Πολλοί ιστορικοί της οικονομικής σκέψης θεωρούν ότι το πρώτο οικονομικό υπόδειγμα εμφανίστηκε στην πραγματεία του σκοτσέζου φιλόσοφου David Hume *Περί του εμπορικού ισοζυγίου*. Ο Hume εξέδωσε την πραγματεία του το 1758, είκοσι σχεδόν χρόνια πριν ο φίλος του Adam Smith εκδώσει τον *Πλούτο των εθνών*. Επιπλέον, οι αντιπαραθέσεις για την εμπορική πολιτική της Βρετανίας στις αρχές του 19ου αιώνα συνέβαλαν αποφασιστικά στη μεταστροφή της οικονομικής επιστήμης από την ατεκμηρίωτη πολυλογία στη χρήση αναλυτικών υποδειγμάτων.

Ωστόσο, ποτέ άλλοτε η μελέτη των διεθνών οικονομικών σχέσεων δεν ήταν τόσο σημαντική όσο είναι σήμερα. Στις αρχές του 21ου αιώνα, οι εθνικές οικονομίες είναι συνδεδεμένες πιο στενά από ποτέ μεταξύ τους, μέσω του διεθνούς εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών, των διεθνών ροών χρήματος και των επενδύσεων μιας χώρας σε μια άλλη. Ταυτόχρονα, η παγκόσμια οικονομική κατάσταση που έχει διαμορφωθεί από αυτές τις σχέσεις είναι ιδιαίτερα ταραχώδης. Τόσο οι πολιτικοί όσο και οι επιχειρηματικοί ηγέτες κάθε χώρας, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ, είναι πλέον υποχρεωμένοι να λαμβάνουν υπόψη γεγονότα σε πολύ απομακρυσμένα σημεία του πλανήτη, τα οποία μπορεί να αλλάζουν ραγδαία τις οικονομικές εξελίξεις.

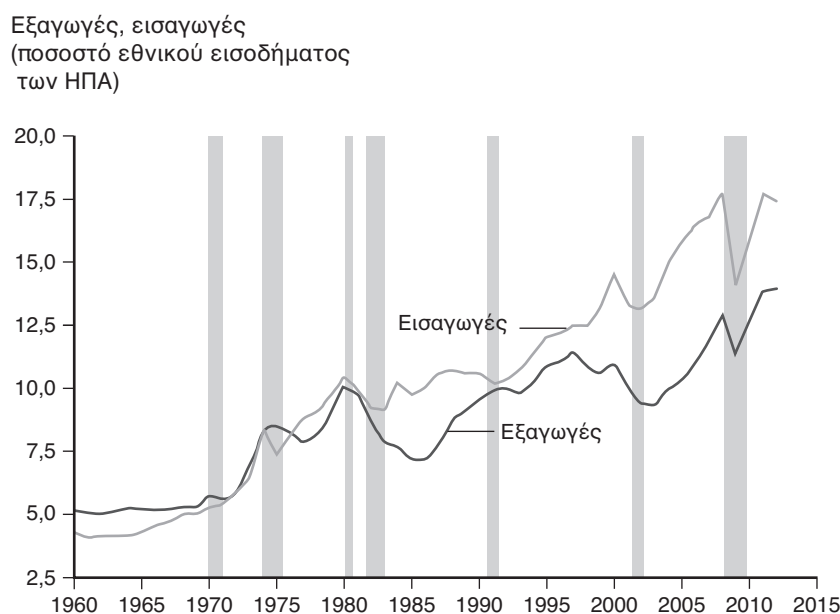
Μια ματιά σε κάποια βασικά στατιστικά στοιχεία για το εμπόριο μάς δίνει μια εικόνα της πρωτοφανούς σημασίας των διεθνών οικονομικών σχέσεων. Στο Σχήμα 1.1 παρουσιάζονται οι εξαγωγές και εισαγωγές των ΗΠΑ, ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, από το 1960 μέχρι το 2012. Το πιο εμφανές χαρακτηριστικό του διαγράμματος είναι η μακροχρόνια αύξουσα τάση και των δύο ποσοστών. Το διεθνές εμπόριο έχει σχεδόν τριπλασιάσει το μερίδιό του στη συνολική οικονομία.

Επίσης, είναι εμφανές ότι η αύξηση των εισαγωγών είναι μεγαλύτερη από την αύξηση των εξαγωγών, με αποτέλεσμα οι εισαγωγές να είναι πολύ υψηλότερες από τις εξαγωγές. Πώς οι ΗΠΑ έχουν τη δυνατότητα να πληρώνουν όλα αυτά τα εισαγόμενα αγαθά; Η απάντηση είναι ότι τα χρήματα προέρχονται από υψηλές εισροές κεφαλαίου, δηλαδή χρήματα που επενδύονται στις ΗΠΑ από κατοίκους του εξωτερικού. Κάποτε θα ήταν αδιανόητη η εισροή κεφαλαίων αυτής της κλίμακας. Σήμερα, θεωρείται δεδομένη. Επομέ-

ως, η διαφορά ανάμεσα στις εξαγωγές και τις εισαγωγές αναδεικνύει μια άλλη πλευρά των αυξανόμενων διεθνών οικονομικών σχέσεων, τις αυξανόμενες σχέσεις ανάμεσα στις εθνικές αγορές κεφαλαίου.

Τέλος, παρατηρήστε ότι τόσο οι εισαγωγές όσο και οι εξαγωγές μειώθηκαν απότομα το 2009. Αυτή η πτώση οφείλεται στην παγκόσμια οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2008 και αναδεικνύει τις στενές σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στο διεθνές εμπόριο και την παγκόσμια οικονομική κατάσταση.

Για άλλες χώρες, οι διεθνείς οικονομικές σχέσεις είναι ακόμη πιο κρίσιμες απ' ό,τι για τις ΗΠΑ. Στο Σχήμα 1.2 παρουσιάζονται οι μέσες εισαγωγές και εξαγωγές, ως ποσοστό του ΑΕΠ, ενός δείγματος χωρών. Οι ΗΠΑ, χάρις στο μέγεθός τους και την ποικιλία των πόρων τους, στηρίζονται στο διεθνές εμπόριο λιγότερο από οποιαδήποτε άλλη χώρα.

Σχήμα 1.1: Εξαγωγές και εισαγωγές ως ποσοστό του εθνικού εισοδήματος των ΗΠΑ (Οι σκιασμένες περιοχές αντιπροσωπεύουν περιόδους κάμψης της οικονομικής δραστηριότητας στις ΗΠΑ)

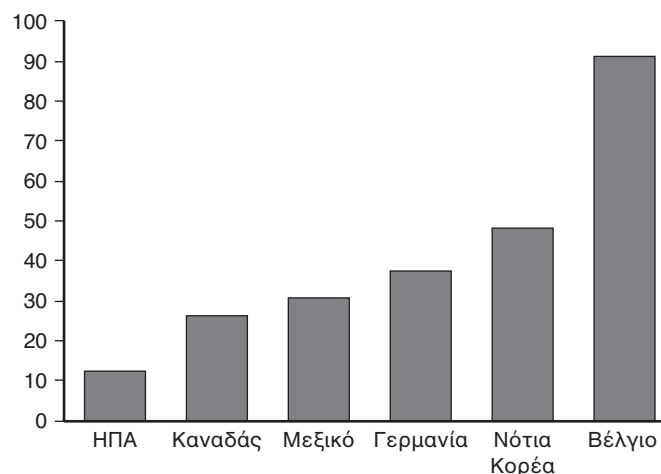
Τόσο οι εισαγωγές όσο και οι εξαγωγές έχουν αυξήσει το μερίδιό τους στην οικονομία των ΗΠΑ, αλλά η αύξηση των εισαγωγών είναι μεγαλύτερη.

Πηγή: U.S. Bureau of Economic Analysis. Έρευνα 2013, stlouisfed.org.

Το παρόν βιβλίο αποτελεί μια εισαγωγή στις κύριες έννοιες και μεθόδους της διεθνούς οικονομικής και τις επεξηγεί με παραδείγματα που έχουν αντληθεί από την πραγματικότητα. Μεγάλο μέρος του βιβλίου είναι αφιερωμένο σε παλιές ιδέες που εξακολουθούν να είναι επίκαιρες. Η θεωρία του εμπορίου του David Ricardo, που διατυπώθηκε τον 19ο αιώνα, και η ακόμη προγενέστερη διεθνής νομισματική ανάλυση του David Hume, που διατυπώθηκε τον 18ο αιώνα, διατηρούν ακέραια την ερμηνευτική τους ικανότητα στην

παγκοσμιοποιημένη οικονομία του 21ου αιώνα. Παράλληλα, έχουμε προσπαθήσει η ανάλυσή μας να είναι σύγχρονη. Η οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2007 έφερε την παγκόσμια οικονομία αντιμέτωπη με νέες προκλήσεις. Οι οικονομολόγοι αντιμετώπισαν πολλές απ' αυτές τις προκλήσεις με τα παραδοσιακά αναλυτικά εργαλεία, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις υποχρεώθηκαν να αναθεωρήσουν τις απόψεις τους. Επιπλέον, παλαιά ερωτήματα, όπως οι επιδράσεις των νομισματικών και δημοσιονομικών μεταβολών, προσεγγίστηκαν με διαφορετικό τρόπο. Επιχειρήσαμε να αποδώσουμε τις βασικές ιδέες της σύγχρονης επιστημονικής έρευνας, δίνοντας ταυτόχρονα έμφαση στη διαρκή χρησιμότητα των παλαιότερων ιδεών.

Εξαγωγές, εισαγωγές
(ποσοστό εθνικού εισοδήματος)

Σχήμα 1.2: Εξαγωγές και εισαγωγές ως ποσοστό του εθνικού εισοδήματος το 2011

Το διεθνές εμπόριο είναι ακόμη σημαντικότερο για τις άλλες χώρες απ' ό,τι για τις ΗΠΑ.

Πηγή: Organization for Economic Cooperation and Development.

ΣΤΟΧΟΙ ΕΚΜΑΘΗΣΗΣ

Μετά τη μελέτη του κεφαλαίου θα είστε σε θέση να:

- Διακρίνετε τα διεθνή οικονομικά θέματα από τα εγχώρια.
- Εξηγείτε γιατί στη διεθνή οικονομική επανέρχονται συνεχώς επτά ζητήματα και να αναλύετε τη σημασία τους.
- Διακρίνετε τα θέματα εμπορίου της Διεθνούς Οικονομικής από τα χρηματοοικονομικά.

Τι πραγματεύεται η Διεθνής Οικονομική;

Η Διεθνής Οικονομική χρησιμοποιεί τις ίδιες θεμελιώδεις μεθόδους ανάλυσης με τους άλλους κλάδους της οικονομικής επιστήμης, διότι τα κίνητρα και η συμπεριφορά των ατόμων και των επιχειρήσεων είναι τα ίδια στο διεθνές εμπόριο, όπως και στις εγχώριες συναλλαγές. Στα γκουρμέ καταστήματα τροφίμων της Φλόριντα μπορείτε να βρείτε καφέ από το Μεξικό ή τη Χαβάη. Η αλληλουχία των γεγονότων που έφερε τα δύο είδη καφέ στο κατάστημα δεν είναι πολύ διαφορετική και η απόσταση που διένυσε ο εισαγόμενος καφές είναι πολύ μικρότερη! Ωστόσο, η Διεθνής Οικονομική εμπεριέχει νέα και διαφορετικά ενδιαφέροντα, επειδή το διεθνές εμπόριο και οι διεθνείς επενδύσεις πραγματοποιούνται μεταξύ ανεξάρτητων χωρών. Οι ΗΠΑ και το Μεξικό είναι κυρίαρχα κράτη, ενώ η Φλόριντα και η Χαβάη δεν είναι. Οι μεταφορές καφέ από το Μεξικό στη Φλόριντα μπορεί να διαταραχθούν αν η κυβέρνηση των ΗΠΑ θέσει μια ποσόστωση που περιορίζει τις εισαγωγές. Ο μεξικανικός καφές μπορεί ξαφνικά να γίνει φθηνότερος για τους αμερικανούς καταναλωτές αν η αξία του πέσο μειωθεί σε σύγκριση με την αξία του δολαρίου. Κανένα από αυτά τα γεγονότα δεν μπορεί να συμβεί στο εσωτερικό εμπόριο των ΗΠΑ, όπου το Σύνταγμα απαγορεύει τους περιορισμούς στο διαπολιτειακό εμπόριο και όλες οι πολιτείες χρησιμοποιούν το ίδιο νόμισμα.

Επομένως, το αντικείμενο της Διεθνούς Οικονομικής συνίσταται από θέματα που προκύπτουν από τα ειδικά προβλήματα της οικονομικής αλληλεπίδρασης μεταξύ κυρίαρχων κρατών. Επτά ζητήματα επανέρχονται συνεχώς κατά τη μελέτη του διεθνούς εμπορίου: τα οφέλη από το εμπόριο, η δομή του εμπορίου, ο προστατευτισμός, το ισοζύγιο πληρωμών, ο προσδιορισμός της συναλλαγματικής ισοτιμίας, ο διεθνής συντονισμός των πολιτικών και η διεθνής αγορά κεφαλαίων.

Τα οφέλη από το εμπόριο

Ο καθένας γνωρίζει ότι, μέχρι έναν ορισμένο βαθμό, το διεθνές εμπόριο είναι ωφέλιμο – κανείς δεν θα πρότεινε η Νορβηγία να παράγει τα δικά της πορτοκάλια. Πολλοί όμως εκφράζουν επιφυλάξεις όσον αφορά τα οφέλη από το εμπόριο αγαθών που μια χώρα θα μπορούσε να παράγει γι' αυτή την ίδια. Δεν θα έπρεπε οι Αμερικανοί να αγοράζουν αμερικανικά αγαθά, όταν αυτό είναι δυνατόν, προκειμένου να βοηθήσουν τη διατήρηση θέσεων εργασίας στις ΗΠΑ;

Πιθανόν, η πιο σημαντική σύλληψη σε όλη τη Διεθνή Οικονομική είναι η ιδέα της ύπαρξης *οφέλους από το εμπόριο* – δηλαδή, όταν οι χώρες ανταλλάσσουν αγαθά και υπηρεσίες μεταξύ τους, αυτό είναι σχεδόν πάντα προς αμοιβαίο όφελος. Το φάσμα των περιπτώσεων στις οποίες το διεθνές εμπόριο είναι ωφέλιμο, είναι πολύ ευρύτερο από ό,τι οι περισσότεροι άνθρωποι εκτιμούν. Πολλοί θεωρούν εσφαλμένα ότι το εμπόριο είναι επιζήμιο όταν υπάρχουν σημαντικές διαφορές στην παραγωγικότητα ή τους μισθούς. Από τη μια πλευρά, οι επιχειρηματίες στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, όπως η Ινδία, συχνά φοβούνται ότι το άνοιγμα των οικονομιών τους στο διεθνές εμπόριο θα είναι καταστροφικό, διότι δεν θα μπορέσουν να αντεπεξέλθουν στον ανταγωνισμό. Από την άλλη πλευρά, οι πολίτες των τεχνολογικά αναπτυγμένων χωρών, όπου οι εργατικοί μισθοί είναι υψηλοί, συχνά φοβούνται ότι το εμπόριο με τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, όπου οι μισθοί είναι χαμηλότεροι, θα μειώσει την ευημερία τους – έχει μείνει στην ιστορία η προειδοποίηση ενός υποψήφιου προέδρου για μια «γιγάντια απομύζηση» αν οι ΗΠΑ προχωρούσαν σε μια συμφωνία ελεύθερου εμπορίου με το Μεξικό.

Ωστόσο, το πρώτο υπόδειγμα διεθνούς εμπορίου στο παρόν βιβλίο (κεφάλαιο 3) δείχνει ότι δύο χώρες μπορούν να συναλλάσσονται με αμοιβαία πλεονεκτήματα, ακόμη και αν μία απ' αυτές είναι πιο αποτελεσματική από την άλλη στην παραγωγή οποιουδήποτε αγαθού και οι παραγωγοί της λιγότερο αποτελεσματικής οικονομίας μπορούν να την ανταγωνιστούν μόνο πληρώνοντας χαμηλότερους μισθούς. Το εμπόριο προσφέρει οφέλη επιτρέποντας στις χώρες να εξαγάγουν αγαθά, η παραγωγή των οποίων κάνει σημαντική χρήση πόρων που είναι τοπικά άφθονοι, και να εισάγουν αγαθά, η παραγωγή των οποίων κάνει σημαντική χρήση πόρων που είναι τοπικά σπάνιοι (κεφάλαιο 5). Το διεθνές εμπόριο επίσης επιτρέπει στις χώρες να εξειδικεύονται στην παραγωγή ενός στενότερου φάσματος αγαθών, επιτρέποντάς τους έτσι να έχουν μεγαλύτερη αποδοτικότητα λόγω της παραγωγής σε μεγάλη κλίμακα.

Τα οφέλη, βέβαια, δεν περιορίζονται στο εμπόριο υλικών αγαθών: η διεθνής μετανάστευση και ο διεθνής δανεισμός αποτελούν επίσης μορφές αμοιβαία επωφελούς εμπορίου, η μεν πρώτη μια ανταλλαγή εργασίας έναντι αγαθών (κεφάλαιο 4) και υπηρεσιών, ο δε δεύτερος μια ανταλλαγή παραχθέντων αγαθών έναντι της υπόσχεσης μελλοντικών αγαθών (κεφάλαιο 6). Τέλος, οι διεθνείς ανταλλαγές περιουσιακών στοιχείων που εμπεριέχουν κίνδυνο, όπως οι μετοχές και οι ομολογίες, μπορούν να ωφελήσουν όλες τις χώρες, επιτρέποντας σε κάθε χώρα να διαφοροποιήσει τον πλούτο της και να μειώσει τη μεταβλητότητα του εισοδήματός της (κεφάλαιο 20). Αυτές οι άδηλες μορφές εμπορίου αποφέρουν κέρδη τόσο πραγματικά, όσο το εμπόριο που προμηθεύει το Φεβρουάριο τις αγορές του Τορόντο με νωπά φρούτα από τη Λατινική Αμερική.

Ενώ οι χώρες γενικά ωφελούνται από το διεθνές εμπόριο, εντούτοις είναι πολύ πιθανόν κάποιες ομάδες του πληθυσμού εντός των χωρών να υποστούν ζημιές – με άλλα λόγια, το διεθνές εμπόριο ασκεί ισχυρές επιδράσεις στη διανομή του εισοδήματος. Οι επιδράσεις του διεθνούς εμπορίου στη διανομή του εισοδήματος υπήρξαν ανέκαθεν στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των θεωρητικών του διεθνούς εμπορίου, οι οποίοι έδειξαν ότι:

Το διεθνές εμπόριο μπορεί να πλήξει τους ιδιοκτήτες πόρων που είναι «ειδικοί» σε κλάδους που ανταγωνίζονται τις εισαγωγές, δηλαδή εκείνους που δεν μπορούν να βρουν εναλλακτική απασχόληση σε άλλους κλάδους. Παραδείγματα αποτελούν τα ειδικά μηχανήματα, όπως οι υφαντουργικές μηχανές, που η αξία τους μειώνεται από τις εισαγωγές υφασμάτων, και οι εργάτες με ειδικές δεξιότητες, όπως οι αλιείς, που βλέπουν τις ψαριές τους να χάνουν την αξία τους από τις εισαγωγές ψαριών.

Επίσης, το εμπόριο μπορεί ν' αλλάξει τη διανομή του εισοδήματος μεταξύ ευρύτερων ομάδων, όπως οι εργάτες και οι ιδιοκτήτες κεφαλαίου.

Αυτά τα ζητήματα έχουν πλέον βγει έξω από τις τάξεις διδασκαλίας και βρίσκονται στο επίκεντρο της πολιτικής αντιπαράθεσης, καθώς φαίνεται όλο και πιο πολύ ότι οι πραγματικοί μισθοί των εργαζομένων με λιγότερες δεξιότητες μειώνονται στις ΗΠΑ, παρά το γεγονός ότι η χώρα συνολικά συνεχίζει να γίνεται πλουσιότερη. Πολλοί παρατηρητές αποδίδουν αυτή την εξέλιξη στην ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου και ειδικότερα στην όλο και μεγαλύτερη αύξηση των εξαγωγών μεταποιημένων προϊόντων από τις χώρες με χαμηλούς μισθούς. Η αξιολόγηση αυτού του ισχυρισμού έχει πλέον γίνει ένα από τα σημαντικότερα καθήκοντα των οικονομολόγων που ασχολούνται με τη Διεθνή Οικονομική και αποτελεί κύριο θέμα των κεφαλαίων 4 μέχρι 6.

Η δομή του εμπορίου

Οι οικονομολόγοι δεν μπορούν να πραγματευθούν τις επιδράσεις του διεθνούς εμπορίου ή να προτείνουν αλλαγές στις κυβερνητικές πολιτικές σχετικά με το διεθνές εμπόριο με κάποια βεβαιότητα, παρά μόνο αν γνωρίζουν ότι η θεωρία τους είναι επαρκής ώστε να εξηγήσει το διεθνές εμπόριο που παρατηρείται στην πραγματικότητα. Έτσι, η προσπάθεια να εξηγηθεί η δομή του διεθνούς εμπορίου –ποιος πωλεί τι σε ποιον– αποτελεί μείζονα ανησυχία των οικονομολόγων.

Κάποιες όψεις της δομής του εμπορίου είναι εύκολο να κατανοηθούν. Το κλίμα και οι πλουτοπαραγωγικές πηγές εξηγούν με σαφήνεια γιατί η Βραζιλία εξάγει καφέ και η Σαουδική Αραβία εξάγει πετρέλαιο. Συνήθως, όμως, στη δομή του εμπορίου υπάρχουν πιο λεπτές διακρίσεις. Γιατί η Ιαπωνία εξάγει αυτοκίνητα, ενώ οι ΗΠΑ εξάγουν αεροσκάφη; Στις αρχές του 19ου αιώνα, ο άγγλος οικονομολόγος David Ricardo προσέφερε μια ερμηνεία του εμπορίου με βάση τις διεθνείς διαφορές στην παραγωγικότητα της εργασίας, μια ερμηνεία που παραμένει ισχυρή ως σύλληψη (κεφάλαιο 3). Στον 20ό αιώνα, όμως, προτάθηκαν εναλλακτικές ερμηνείες. Μία από τις πλέον διαδεδομένες ερμηνείες συνδέει τη δομή του εμπορίου με την αλληλεπίδραση ανάμεσα στις σχετικές διαθέσιμες ποσότητες των εθνικών πόρων, όπως το κεφάλαιο, η εργασία και η γη, και τη σχετική χρήση αυτών των συντελεστών στην παραγωγή διαφόρων αγαθών. Παρουσιάζουμε αυτήν τη θεωρία στο κεφάλαιο 5. Κατόπιν, αναλύουμε πώς πρέπει αυτό το βασικό υπόδειγμα να επεκταθεί, προκειμένου να παράγει ακριβείς εμπειρικές προβλέψεις για τον όγκο και τη σύνθεση του εμπορίου. Τέλος, ορισμένοι οικονομολόγοι έχουν προτείνει θεωρίες που εισάγουν μια σημαντική τυχαία συνιστώσα, καθώς και οικονομίες κλίμακας, στη δομή του διεθνούς εμπορίου, θεωρίες που αναπτύσσονται στα κεφάλαια 7 και 8.

Ο προστατευτισμός

Αν η ιδέα του οφέλους από το εμπόριο είναι η σημαντικότερη θεωρητική έννοια στη Διεθνή Οικονομική, η αιώνια, όπως φαίνεται, διαμάχη μεταξύ ελεύθερου εμπορίου και προστατευτισμού είναι το σημαντικότερο θέμα πολιτικής. Από τη στιγμή της εμφάνισης των σύγχρονων εθνικών κρατών κατά τον 16ο αιώνα, οι κυβερνήσεις ανησυχούσαν για την επίδραση του διεθνούς ανταγωνισμού στην ευμάρεια των εγχώριων κλάδων και προσπάθησαν είτε να τους προστατεύσουν από τον εξωτερικό ανταγωνισμό, θέτοντας όρια στις εισαγωγές, είτε να τους στηρίξουν στον παγκόσμιο ανταγωνισμό επιδοτώντας τις εξαγωγές. Η πλέον συνεπής αποστολή της Διεθνούς Οικονομικής ήταν να αναλύει τα αποτελέσματα των αποκαλούμενων προστατευτικών πολιτικών και συνήθως, αλλά όχι πάντα, να ασκεί κριτική στον προστατευτισμό και να δείχνει τα πλεονεκτήματα του ελεύθερου διεθνούς εμπορίου.

Οι αντιπαραθέσεις για το διεθνές εμπόριο έλαβαν μια νέα τροπή τη δεκαετία του '90. Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο, οι αναπτυγμένες δημοκρατικές χώρες, με προεξάρχουσες τις ΗΠΑ, έχουν ακολουθήσει μια πολιτική περιορισμού των εμποδίων στο διεθνές εμπόριο, η οποία στηρίζεται στην άποψη ότι το ελεύθερο εμπόριο δεν προάγει μόνο την ευημερία, αλλά και την παγκόσμια ειρήνη. Στο πρώτο μισό της δεκαετίας του '90 συνάφθηκαν αρκετές σημαντικές συμφωνίες υπέρ του διεθνούς εμπορίου. Οι πιο γνωστές είναι η Βορειοαμερικανική Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου (NAFTA) ανάμεσα στις ΗΠΑ, τον Καναδά και το Μεξικό, που συνάφθηκε το 1993, και η αποκαλούμενη συμφωνία του Γύρου της Ουρουγουάης, με την οποία δημιουργήθηκε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου το 1994.

Όμως, στη συνέχεια ένα διεθνές πολιτικό κίνημα που αντιτίθεται στην «παγκοσμιοποίηση» έχει κερδίσει πολλούς υποστηρικτές. Το κίνημα κατά της παγκοσμιοποίησης έγινε ευρύτερα γνωστό το 1999, όταν διαδηλωτές που αντιπροσώπευαν ένα μείγμα παραδοσιακών οπαδών του προστατευτισμού και νέων ιδεολογιών προκάλεσαν πολλές αναταραχές στη διάρκεια μιας διεθνούς συνάντησης για το εμπόριο στο Σιάτλ. Αν μη τι άλλο, οι αντιδράσεις ενάντια στην παγκοσμιοποίηση έχουν παρακινήσει τους υποστηρικτές του ελεύθερου εμπορίου να αναζητήσουν νέους τρόπους για να εξηγήσουν τις απόψεις τους.

Το ένα τέταρτο περίπου του παρόντος βιβλίου είναι αφιερωμένο στο θέμα του προστατευτισμού, καθώς δικαιολογείται τόσο από την ιστορική σπουδαιότητα όσο και από την επικαιρότητα του θέματος. Στη διάρκεια πολλών ετών, οι οικονομολόγοι ανέπτυξαν ένα απλό, αλλά αυστηρό αναλυτικό πλαίσιο για τον προσδιορισμό των αποτελεσμάτων των κυβερνητικών πολιτικών στο διεθνές εμπόριο. Αυτό το πλαίσιο προβλέπει τα αποτελέσματα των εμπορικών πολιτικών, ενώ επιπλέον επιτρέπει την ανάλυση κόστους-οφέλους και τη διαμόρφωση κριτηρίων για να προσδιορίζουμε πότε η κυβερνητική παρέμβαση είναι καλή για την οικονομία. Παρουσιάζουμε αυτό το πλαίσιο στα κεφάλαια 9 και 10 και το χρησιμοποιούμε για να πραγματευθούμε μια σειρά θεμάτων πολιτικής σ' αυτά τα κεφάλαια καθώς και στα επόμενα δύο.

Στην πραγματικότητα, όμως, οι κυβερνήσεις δεν κάνουν απαραίτητως ό,τι υπαγορεύει η οικονομική ανάλυση κόστους-οφέλους. Αυτό δεν σημαίνει ότι η ανάλυση είναι άχρηστη. Η οικονομική ανάλυση μπορεί να βοηθήσει στην αξιολόγηση της πολιτικής του διεθνούς εμπορίου, δείχνοντας ποιος κερδίζει και ποιος χάνει από κυβερνητικές ενέργειες, όπως οι ποσοτώσεις στις εισαγωγές και οι επιδοτήσεις στις εξαγωγές. Το κύριο συμπέρασμα αυτής της ανάλυσης είναι ότι συνήθως η εμπορική πολιτική καθορίζεται από τις συγκρούσεις συμφερόντων εντός των κρατών και όχι από τις συγκρούσεις συμφερόντων μεταξύ των κρατών. Τα κεφάλαια 4 και 5 δείχνουν ότι το εμπόριο συνήθως έχει πολύ ισχυρές επιδράσεις στη διανομή του εισοδήματος στο εσωτερικό των χωρών, ενώ τα κεφάλαια 10 μέχρι 12 αποκαλύπτουν ότι οι κυβερνητικές πολιτικές σχετικά με το διεθνές εμπόριο συχνά καθορίζονται από τη σχετική δύναμη των διαφόρων ομάδων συμφερόντων στο εσωτερικό των χωρών, και όχι με βάση το συνολικό εθνικό συμφέρον.

Το ισοζύγιο πληρωμών

Το 1998 τόσο η Κίνα όσο και η Ν. Κορέα είχαν υψηλά εμπορικά πλεονάσματα, περίπου 40 δισεκατομμύρια δολάρια η καθεμιά. Στην περίπτωση της Κίνας, το ύψος του εμπορικού της πλεονάσματος δεν ήταν κάτι ασύνηθες, αλλά αντίθετα τα εμπορικά της πλεονάσματα ήταν υψηλά για αρκετά χρόνια, με συνέπεια οι υπόλοιπες χώρες, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ, να παραπονούνται ότι δεν ακολουθούσε τους κανόνες του παιχνιδιού. Επομένως, είναι καλό να έχεις εμπορικά πλεονάσματα και κακό να έχεις εμπορικά ελλείμματα; Όχι σύμφωνα με τους Νοτιοκορεάτες. Το εμπορικό τους πλεόνασμα επιβλήθηκε από μια οικονομική και χρηματοοικονομική κρίση και η αναγκαιότητά του δεν τους άρεσε καθόλου.

Αυτή η σύγκριση δείχνει ότι για να κατανοήσουμε το *ισοζύγιο πληρωμών* μιας χώρας πρέπει να το αναλύσουμε οικονομικά, γεγονός που αναδύεται σε αρκετά ειδικότερα ζητήματα: στην ανάλυση των άμεσων ξένων επενδύσεων από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις (κεφάλαιο 8), στη συσχέτιση των διεθνών συναλλαγών με τα εθνικολογιστικά μεγέθη (κεφάλαιο 13), και κατ' ουσία στο σχολιασμό κάθε όψης της διεθνούς νομισματικής πολιτικής (κεφάλαια 17 μέχρι 22). Όπως και το ζήτημα του προστατευτισμού, το ισοζύγιο

πληρωμών έχει γίνει κεντρικό θέμα για τις ΗΠΑ, διότι η χώρα πραγματοποιεί τεράστια εμπορικά ελλείμματα κάθε χρόνο, από το 1982 και μετά.

Ο προσδιορισμός της συναλλαγματικής ισοτιμίας

Το Σεπτέμβριο του 2010, οι δηλώσεις του υπουργού Οικονομικών της Βραζιλίας, Γκουίντο Μαντένια ότι η υφήλιος «βρισκόταν στο μέσο ενός διεθνούς νομισματικού πολέμου» έγιναν πρωτοσέλιδο. Αφορμή γι' αυτό το σχόλιο ήταν μια απότομη άνοδος της αξίας του νομίσματος της Βραζιλίας, του ρεάλ, το οποίο ενώ στις αρχές του 2009 άξιζε λιγότερο από 45 σεντς, όταν έγινε η δήλωση άξιζε σχεδόν 60 σεντς (και τους επόμενους μήνες ανέβηκε στα 65 σεντς). Ο Μαντένια κατήγγειλε ότι πίσω απ' αυτή την άνοδο, που ήταν καταστροφική για τους βραζιλιάνους εξαγωγείς, βρίσκονταν οι πλούσιες χώρες – με προεξάρχουσες τις ΗΠΑ. Ωστόσο, η άνοδος του ρεάλ αποδείχτηκε βραχύβια. Το νόμισμα άρχισε να πέφτει στα μέσα του 2011 και μέχρι το καλοκαίρι του 2013 είχε επιστρέψει στα 45 σεντς.

Μία από τις θεμελιώδεις διαφορές μεταξύ της Διεθνούς Οικονομικής και άλλων πεδίων της οικονομικής είναι ότι οι χώρες συνήθως έχουν διαφορετικά νομίσματα – το ευρώ, που μοιράζονται πολλές ευρωπαϊκές χώρες, αποτελεί την εξαίρεση που επιβεβαιώνει τον κανόνα. Μάλιστα, όπως δείχνει το παράδειγμα του ρεάλ, οι σχετικές τιμές των νομισμάτων μπορεί να μεταβάλλονται μέσα στο χρόνο, ορισμένες φορές σημαντικά.

Η μελέτη του προσδιορισμού των συναλλαγματικών ισοτιμιών είναι ένα σχετικά καινούργιο τμήμα της Διεθνούς Οικονομικής, για ιστορικούς λόγους. Κατά το μεγαλύτερο μέρος του περασμένου αιώνα, οι συναλλαγματικές ισοτιμίες ορίζονταν με κυβερνητικές αποφάσεις και δεν προσδιορίζονταν στο χώρο της αγοράς. Πριν από τον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο, οι αξίες των κυριότερων νομισμάτων στον κόσμο ορίζονταν με βάση το χρυσό, ενώ για μια γενιά μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο, οι αξίες των περισσότερων νομισμάτων ορίζονταν με βάση το δολάριο ΗΠΑ. Η ανάλυση των διεθνών νομισματικών συστημάτων που ορίζουν σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες παραμένει ένα σημαντικό θέμα. Το κεφάλαιο 18 αφιερώνεται στη λειτουργία των συστημάτων σταθερών ισοτιμιών, το κεφάλαιο 19 στις εμπειρίες από την εφαρμογή εναλλακτικών συστημάτων συναλλαγματικών ισοτιμιών και το κεφάλαιο 21 στην οικονομική των νομισματικών περιοχών, όπως η Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση. Όμως, προς το παρόν ορισμένες από τις πλέον σημαντικές συναλλαγματικές ισοτιμίες στον κόσμο αλλάζουν από λεπτό σε λεπτό και ο ρόλος των μεταβαλλόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών παραμένει στο επίκεντρο της Διεθνούς Οικονομικής. Τα κεφάλαια 14 μέχρι 17 εστιάζουν το ενδιαφέρον τους στη σύγχρονη θεωρία των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Ο διεθνής συντονισμός των πολιτικών

Η διεθνής οικονομία περιλαμβάνει κυρίαρχα κράτη, καθένα ελεύθερο να επιλέξει τις οικονομικές πολιτικές του. Δυστυχώς, σε μια ολοκληρωμένη παγκόσμια οικονομία, οι οικονομικές πολιτικές μιας χώρας συνήθως επηρεάζουν τις άλλες χώρες. Για παράδειγμα, όταν η γερμανική κεντρική τράπεζα, η Bundesbank, ανέβασε τα επιτόκια το 1990 –ένα μέτρο που έλαβε για να ελέγξει τις πιθανές πληθωριστικές επιπτώσεις

της ενοποίησης της Δυτικής με την Ανατολική Γερμανία– προκάλεσε ύφεση στην υπόλοιπη Δυτική Ευρώπη. Διαφορές στους στόχους μεταξύ χωρών οδηγούν συχνά σε συγκρούσεις συμφερόντων. Ακόμη και αν οι χώρες έχουν παρόμοιες επιδιώξεις, μπορεί να υποστούν ζημιές αν αποτύχουν να συντονίσουν τις πολιτικές τους. Ένα θεμελιώδες πρόβλημα στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις είναι το πώς θα δημιουργηθεί μια σχετική αρμονία ανάμεσα στο διεθνές εμπόριο και τις νομισματικές πολιτικές των διαφόρων χωρών, χωρίς να υπάρχει μια παγκόσμια κυβέρνηση που να υπαγορεύει στις χώρες τι να κάνουν.

Τα τελευταία 70 σχεδόν χρόνια, οι πολιτικές του διεθνούς εμπορίου διέπονται από μια διεθνή συμφωνία που είναι γνωστή ως Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT). Από το 1994, οι κανόνες του εμπορίου επιβάλλονται από έναν διεθνή οργανισμό, τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου, που έχει τη δυνατότητα να επισημαίνει στις χώρες, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ, ότι οι πολιτικές τους παραβιάζουν προηγούμενες εμπορικές συμφωνίες. Το λόγο ύπαρξης αυτού του συστήματος πραγματευόμαστε στο κεφάλαιο 9 και εξετάζουμε αν οι τρέχοντες κανόνες του παιχνιδιού για το διεθνές εμπόριο στην παγκόσμια οικονομία μπορούν ή θα έπρεπε να διατηρηθούν.

Ενώ η συνεργασία στις πολιτικές του διεθνούς εμπορίου αποτελεί μια εδραιωμένη πλέον παράδοση, ο συντονισμός των διεθνών μακροοικονομικών πολιτικών είναι ένα νεότερο και πιο αβέβαιο ζήτημα. Οι προσπάθειες για τη διατύπωση των αρχών του διεθνούς μακροοικονομικού συντονισμού χρονολογούνται από τις δεκαετίες του '80 και του '90 και παραμένουν αμφιλεγόμενες μέχρι σήμερα. Εντούτοις, απόπειρες για διεθνή μακροοικονομικό συντονισμό γίνονται με αυξανόμενη συχνότητα στον πραγματικό κόσμο. Τόσο η θεωρία του διεθνούς μακροοικονομικού συντονισμού όσο και η εξελισσόμενη εμπειρία επισκοπούνται στο κεφάλαιο 19.

Η διεθνής αγορά κεφαλαίων

Το 2007, οι επενδυτές που είχαν αγοράσει χρεόγραφα τα οποία συνδέονταν από αμερικανικά στεγαστικά δάνεια –απαιτήσεις έναντι του εισοδήματος που προερχόταν από μεγάλες δεξαμενές στεγαστικών δανείων– δέχτηκαν ένα σκληρό πλήγμα: καθώς οι τιμές των ακινήτων άρχισαν να πέφτουν, τα μη εξυπηρετούμενα στεγαστικά δάνεια αυξήθηκαν σημαντικά και οι επενδύσεις που τους είχαν διαβεβαιώσει ότι ήταν ασφαλείς αποδείχθηκαν υψηλού κινδύνου. Επειδή, πολλές από αυτές τις απαιτήσεις ανήκαν σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, η κατάρρευση της αγοράς ακινήτων γρήγορα μετατράπηκε σε τραπεζική κρίση. Ωστόσο, η κρίση δεν περιορίστηκε μόνο στις αμερικανικές τράπεζες, γιατί πολλά απ' αυτά τα χρεόγραφα τα είχαν αγοράσει και τράπεζες σε άλλες χώρες, ιδίως στην Ευρώπη.

Η ιστορία δεν σταμάτησε εκεί. Σύντομα, η αγορά ακινήτων κατέρρευσε και στην Ευρώπη. Και παρά το γεγονός ότι η κρίση εκδηλώθηκε κυρίως στη Νότια Ευρώπη, γρήγορα έγινε αντιληπτό ότι και πολλές τράπεζες της Βόρειας Ευρώπης –όπως οι γερμανικές τράπεζες που είχαν δανείσει χρήματα σε ισπανικές τράπεζες– ήταν ιδιαίτερα εκτεθειμένες στις χρηματοοικονομικές επιπτώσεις.

Σε κάθε προηγμένη οικονομία υπάρχει μια εκτεταμένη αγορά κεφαλαίου: ένα σύνολο ρυθμίσεων, βάσει των οποίων τα άτομα και οι επιχειρήσεις ανταλλάσσουν χρήμα την παρούσα στιγμή έναντι υποσχέσεων αποπληρωμής στο μέλλον. Η αυξανόμενη σπουδαιότητα του διεθνούς εμπορίου από τη δεκαετία του '60 συνοδεύτηκε από μια μεγέθυνση της διεθνούς αγοράς κεφαλαίου, η οποία συνδέει τις αγορές κε-

φαλαίου των επιμέρους χωρών. Έτσι, στη δεκαετία του '70, οι πλούσιες πετρελαιοπαραγωγές χώρες της Μέσης Ανατολής τοποθέτησαν τα εισοδήματά τους από το πετρέλαιο σε τράπεζες του Λονδίνου ή της Νέας Υόρκης και αυτές οι τράπεζες, με τη σειρά τους, δάνεισαν χρήματα σε κυβερνήσεις και μεγάλες εταιρίες στην Ασία και τη Λατινική Αμερική. Στη διάρκεια της δεκαετίας του '80, η Ιαπωνία χρησιμοποίησε μεγάλο μέρος των χρημάτων που κέρδισε από τις υψηλές εξαγωγικές της επιδόσεις για επενδύσεις στις ΗΠΑ, οι οποίες περιελάμβαναν την ίδρυση ενός αυξανόμενου αριθμού θυγατρικών ιαπωνικών εταιριών. Σήμερα, η Κίνα επενδύει τα κέρδη από τις εξαγωγές της σε μια σειρά από ξένα περιουσιακά στοιχεία, περιλαμβανομένων των δολαρίων που διατηρεί η κυβέρνησή της ως συναλλαγματικά διαθέσιμα.

Οι διεθνείς αγορές κεφαλαίου διαφέρουν σε σημαντικές πλευρές από τις εγχώριες αγορές κεφαλαίου. Πρέπει να αντεπεξέλθουν στις ειδικές ρυθμίσεις, που πολλές χώρες επιβάλλουν στις εγχώριες αγορές. Επίσης, ενίοτε προσφέρουν ευκαιρίες για παράκαμψη των ρυθμίσεων που έχουν τεθεί σε εγχώριες αγορές. Από τη δεκαετία του '60, τεράστιες διεθνείς αγορές κεφαλαίου αναδύθηκαν, με πιο αξιοσημείωτη τη σημαντική αγορά ευρωδολαρίων του Λονδίνου, στην οποία δισεκατομμύρια δολάρια ανταλλάσσονται κάθε μέρα, χωρίς ποτέ να φθάσουν στις ΗΠΑ.

Ορισμένοι ιδιαίτεροι κίνδυνοι συνδέονται με τις διεθνείς αγορές κεφαλαίου. Ένας κίνδυνος είναι αυτός της διακύμανσης των νομισμάτων: αν το ευρώ υποχωρήσει έναντι του δολαρίου, οι αμερικανοί επενδυτές που έχουν αγοράσει ομόλογα σε ευρώ θα υποστούν μια απώλεια κεφαλαίου. Ένας άλλος κίνδυνος είναι η πτώχευση ενός κράτους: μια χώρα μπορεί απλώς να αρνηθεί την πληρωμή των χρεών της (ίσως διότι δεν έχει τη δυνατότητα) και μπορεί να μην υπάρχει αποτελεσματικός τρόπος δικαστικής προσφυγής για τον πιστωτή της. Τα τελευταία χρόνια, πολλοί φοβούνται τη χρεοκοπία των υπερχρεωμένων ευρωπαϊκών κρατών.

Η αυξανόμενη σπουδαιότητα των διεθνών αγορών κεφαλαίου και τα νέα τους προβλήματα απαιτούν μεγαλύτερη προσοχή παρά ποτέ. Το βιβλίο αυτό αφιερώνει δύο κεφάλαια σε θέματα που αναφέρονται από τις διεθνείς αγορές κεφαλαίου: ένα στη λειτουργία των παγκόσμιων κεφαλαιαγορών (κεφάλαιο 20) και ένα στον εξωτερικό δανεισμό των αναπτυσσόμενων χωρών (κεφάλαιο 22).

Διεθνής Οικονομική: Εμπόριο και χρήμα

Η οικονομική των διεθνών οικονομικών σχέσεων μπορεί να χωριστεί σε δύο ευρείες υποενότητες: τη μελέτη του διεθνούς εμπορίου και τη μελέτη των διεθνών νομισματικών σχέσεων. Η ανάλυση του διεθνούς εμπορίου εστιάζει πρωταρχικά το ενδιαφέρον της στις *πραγματικές* συναλλαγές στη διεθνή οικονομία, δηλαδή στις συναλλαγές που περικλείουν μια φυσική κίνηση αγαθών ή μια υλική δέσμευση οικονομικών πόρων. Η διεθνής νομισματική ανάλυση εστιάζει το ενδιαφέρον της στη *νομισματική* πλευρά της διεθνούς οικονομίας, δηλαδή στις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές, όπως οι αγορές δολαρίων ΗΠΑ από το εξωτερικό. Για παράδειγμα, ένα θέμα διεθνούς εμπορίου είναι η σύγκρουση μεταξύ των ΗΠΑ και της Ευρώπης σχετικά με τις επιδοτούμενες εξαγωγές των ευρωπαϊκών αγροτικών προϊόντων, ενώ ένα θέμα διεθνών νομισματικών σχέσεων είναι η προστριβή σχετικά με το αν η συναλλαγματική αξία του δολαρίου θα έπρεπε να αφεθεί να κυμαίνεται ελεύθερα ή θα έπρεπε να διατηρείται σταθερή από την κυβέρνηση.

Στην πραγματικότητα δεν υπάρχει κάποια διαχωριστική γραμμή μεταξύ θεμάτων εμπορίου και συναλλαγών, ενώ, όπως έχουν ήδη υποδείξει τα παραδείγματα αυτού του κεφαλαίου, πολλά νομισματικά φαινόμενα επηρεάζουν σημαντικά το διεθνές εμπόριο. Εντούτοις, η διάκριση μεταξύ διεθνούς εμπορίου και διεθνών νομισματικών σχέσεων είναι χρήσιμη. Το πρώτο μισό του παρόντος βιβλίου καλύπτει θέματα διεθνούς εμπορίου. Το 1ο Μέρος (κεφάλαια 2 μέχρι 8) αναπτύσσει την αναλυτική θεωρία του διεθνούς εμπορίου και το 2ο Μέρος (κεφάλαια 9 μέχρι 12) εφαρμόζει τη θεωρία του εμπορίου στην ανάλυση των κυβερνητικών πολιτικών σχετικά με το εμπόριο. Το δεύτερο μισό του βιβλίου αφιερώνεται σε διεθνή νομισματικά θέματα. Το 3ο Μέρος (κεφάλαια 13 μέχρι 18) αναπτύσσει τη διεθνή νομισματική θεωρία και το 4ο Μέρος (κεφάλαια 19 μέχρι 22) εφαρμόζει αυτή την ανάλυση στη διεθνή νομισματική πολιτική.